

ANTON GRIZOLD

Znanstvena dejavnost in obramba

13. in 14. aprila 1989 se je v Dubrovniku dogajalo prvo jugoslovansko znanstveno posvetovanje o znanstveni dejavnosti in obrambi. Pobudo zanj je – menda leta 1987 – dal Sektor za obrambne priprave civilnih družbenih struktur v Zveznem sekretariatu za ljudsko obrambo. V ZSLO so takrat ocenili: kljub splošno sprejetim stališčem (vsebovanim tudi v Strategiji SLO in DS), da je znanstveno raziskovalno in razvojno delo temeljni dejavnik obrambne moči jugoslovanske družbe in kljub dejstvu, da je znanstveno raziskovalno delo v okviru oboroženih sil »relativno dobro organiziran in produktiven del celote obrambnih prizadevanj družbe«, pa stvar ni tako jasna glede priprav in uporabe znanstveno raziskovalnega dela v obrambnih pripravah Jugoslavije. Organizatorja posvetovanja sta bila ZSLO in Republiški komite za znanost, tehnologijo in informatiko Hrvatske. V pripravah in pa pri izvedbi posvetovanja so poleg omenjenih institucij sodelovali še predstavniki vseh republiških in pokrajinskih sekretariatov za ljudsko obrambo, republiških komitejev za znanost in tehnologijo, predstavniki Zveze republiških in pokrajinskih skupnosti za znanstvene dejavnosti ter znanstveno raziskovalnih organizacij (civilnih in vojaških) iz vse Jugoslavije. Vseh udeležencev je bilo 221.

Namen posvetovanja je bila kritična presoja obstoječih jugoslovanskih obrambnih konceptijskih in doktrinarnih izkušenj glede teoretične in normativno-pravne opredeljenosti »znanosti« v obrambnih pripravah globalne družbe, zlasti še organiziranosti in pripravljnosti znanstveno-raziskovalnih organizacij v naši civilni družbi za delovanje v različnih izjemnih družbenih razmerah (npr. v vojni idr.). Pri tem so izhajali iz

naslednje izhodiščne hipoteze: produktivna in učinkovita uporaba znanstveno raziskovalne dejavnosti v obrambno-zaščitnih pripravah jugoslovanske družbe je naslednik znanstveno zasnovanega modela ter s tem odnosa in vključenosti vseh subjektov vodenja in izvajanja obrambe v družbi.

Posvetovanje so sestavljali štirje tematski sklopi, in sicer:

1. Znanost, vojaška moč in obramba;
2. Sistem upravljanja znanosti in priprave znanstveno-raziskovalne dejavnosti ter znanstvenih institucij za obrambo;
3. Obrambne potrebe in znanstvena dognanja, načrtovanje in organizacija znanstvenih raziskovanj in znanstvenega dela;
4. Razvoj in usposobljenost znanstvenih zmogljivosti za zadovoljevanje obrambno-zaščitnih potreb, oboroženega boja in drugih oblik upiranja napadalca.

Na posvetovanju je bilo v dneh dnevih slišati množstvo različnih (tudi nasprotnih) stališč, idej, pogledov, izkušenj, v zvezi s stanjem in vlogo znanstveno raziskovalnega dela v obrambni dejavnosti Jugoslavije. Največ je bilo opisovanja stanja te dejavnosti (organiziranosti, usposobljenosti in opremljenosti raziskovalnega kadra idr.) v posameznih republikah in pokrajinah. Bilo je tudi veliko deklarativnega izjavljanja – tako predstavnikov vojaške organizacije kot predstavnikov civilne družbe – o pomenu »znanosti« za raziskovanje in razvoj naše obrambne dejavnosti kot posebnega področja znotraj uveljavljenih dejavnosti jugoslovanske globalne družbe. Zato je razumljivo, da kljub zanimivosti in aktualnosti (zlasti nekaterih) izkušenj v zvezi s to problematiko v posameznih okoljih v Jugoslaviji posvetovanje iz različnih razlogov ni preseгло svoje informativne in »vzgojne« funkcije. Nekatere – po našem mnenju najresnejše – ovire za to so bile:

1. Izhodišče pri organiziranju tega posvetovanja je bilo za raven znanstvene razprave preozko in tudi metodološko (bistveno) pomanjkljivo. Organizatorji so široko

zastavljeno temo utemeljili na prepričanjih, da

a) je vsebinsko možno in racionalno izpustiti in razprave o obrambni dejavnosti in njenem znanstvenem raziskovanju v Jugoslaviji celotno problematiko družbene samozščite;

b) naj bi v razpravi šlo za identifikacijo stanja in problemov glede vključenosti »znanosti« v obrambne priprave naše družbe. Pri tem so »znanost« omejili le na »civilne« panoge (družbene, naravoslovno-matematične in tehnično-tehnološke, medicinsko-biološke idr.), izpustili pa so obramboslovje in vojaške znanosti. To pa še ni najhujše! S tem so (hote ali nehote?) celotno razpravo omejili le na govorjenje o civilnem delu sicer obsežnega obrambno-zaščitnega sistema Jugoslavije ter o njegovem raziskovanju. Oborožene sile kot pomemben element našega obrambnega sistema so bile iz razprave že poprej izvzete kot predmet debate, prav tako se ni izvedelo skoraj nič o raziskovanju znotraj oboroženih sil. Zlasti predstavniki ZSLO so namreč prepričani, da se raziskovanje, organizirano znotraj OS, izvaja v »sistemu znanstveno-raziskovalnega dela za njihove potrebe in deluje v skladu z materialnimi in kadrovskimi zmogljivostmi ter stopnjo razvoja znanosti v Jugoslaviji«.

Tako se je na posvetovanju govorilo o premajhni vključenosti »znanosti« (civilne) v obrambne priprave Jugoslavije; o nesposobnosti nekaterih vodilnih organov v republikah in pokrajinah ter v federaciji, da posredujejo »znanosti« v obravnavo konkretne zadeve in probleme v zvezi z obrambnimi pripravami posameznega družbenega okolja; o nepripravljenosti in nestrokovnosti znanstveno-raziskovalnih delavcev, ki naj bi identificirali za obrambne priprave aktualne teme, itd. O pripravljenosti in vključenosti oboroženih sil v obrambno-zaščitni sistem oziroma o potrebi po preučitvi mehanizmov za tovrstno povezavo in sistemsko delovanje celote obrambne dejavnosti pa ni bilo niti besede. Zato se strinjamo s tistimi na posvetovanju (predstavnik vojne mornarice), ki so trdili, da je raziskovanje obrambne dejavnosti za družbo življenjsko pomembno. Pri tem pa pojmuemo obrambno dejavnost kot organizirano pripravlanje za zaščito in obrambo pred procesi in pojavi v naravi in družbi, ki ogrožajo posameznika in globalno družbeno skupnost.

Na ravni globalne družbe je obrambna dejavnost sestavni del uveljavljene družbene delitve dela in potemtakem vključuje tudi vojaško dejavnost kot posebno dejavnost v družbi, ki jo opravlja vojaška organizacija. Izraz tega je obstoj celovitega in razvejane obrambno-zaščitnega sistema v Jugoslaviji, ki poleg OS vključuje še druge sestavine, npr. civilno zaščito, opazovanje in obveščanje, družbeno zaščito itd. Za znanstveno korektno preučitev obstoja in delovanja obrambno-zaščitnega sistema je potrebno v analizo vključiti vse njegove sestavine.

2. Vsebinska obsežnost zastavljene teme je vodila k temu, da je bila večina razprav na ravni splošnega, zanemarjena pa je bila konkretna (akcijska) orientacija (npr. o uporabi in razvoju novih, specifičnih metod pri raziskovanju obrambne dejavnosti sploh ni bilo govora, spoznanja nekaterih dosedanjih raziskav, povezanih z obrabno dejavnostjo v Jugoslaviji, so bila predstavljena zelo splošno, ne pa kot konkretna izhodišča za sistemske spremembe na tem področju itn.). V tem smislu nihče izmed razpravljalcev ni pojasnil vsebine velikokrat izrečene besedne zveze »prispevek civilnih znanosti k: obrambni moči, obrambni sposobnosti Jugoslavije«. Zato verjetno tudi ni moglo priti do razprave o vsebini vojaške sile na današnji stopnji razvoja jugoslovanske družbe ter njej ustrezni obliki organiziranja, pripravljanja in izvajanja obrambno-zaščitnih funkcij. Razmišljanja v tej smeri bi prav gotovo dala relevantna izhodišča za oceno obstoječe prakse na področju organizacije in delovanja obrambne dejavnosti pri nas. Pokazalo bi se, npr., koliko je obstoječa obrambna organizacija racionalna z vidika porabe družbenogospodarskih zmogljivosti, učinkovita glede na obstoječe vire ogrožanja posameznika in družbe, humana in demokratična z vidika splošnih, posebnih in posameznih interesov itd. S tem bi bili dani razlogi za znanstveno raziskovanje različnih vidikov obstoja in delovanja obrambno-zaščitne organizacije. Slednje je nujno vsaj iz dveh razlogov:

a) Spoznanja iz nekaterih raziskav pri nas kažejo, da obstoječa obrambno-zaščitna organizacija (izvzete so oborožene sile) ne spodbuja pripravljenosti ljudi za optimalno vključevanje in delovanje v njej (gre za vprašanja t.i. motivacijskih mehanizmov za vključevanje vanjo).

b) Dejstvo je, da je splošni družbeno ekonomski razvoj danes občutno razširil tudi vsebino vojaške sile, ki ni le vojaška organizacija, instrument državnega aparata za izvajanje nasilja ali protinasilja, pač pa jo, tako pri nas kot tudi v drugih državah, poleg vojaških zmogljivosti sestavljajo še: demografski in gospodarski viri (človeške in naravne zmogljivosti, industrija, poljedelstvo, transport, komunikacije itd.); znanstveno-tehnološke zmogljivosti (stopnja razvoja znanstvene misli, njene sposobnosti za hitro in učinkovito reševanje problemov družbenega razvoja in s tem prispevek k razvoju različnih sestavin obrambnozaščitne organizacije); sposobnost in pripravljenost ljudi za vključevanje v obrambne priprave in prenašanje različnih »omejitvev«, povezanih s tem.

Vse to kaže, da je potrebno vsebino obrambne moči Jugoslavije iskati v njenih naravnih, družbenogospodarskih in še zlasti človeških zmogljivostih, znanstveno raziskovanje obrambne dejavnosti pa naj da teoretična izhodišča za optimalno usklajevanje splošnih, posebnih in posamičnih interesov tudi na tem področju.

3. Velika pestrost znanstveno-raziskovalnih usmeritev udeležencev posvetovanja (od predstavnikov vojaških znanosti, družboslovcev ter v okviru njih obramboslovcev, naravoslovnih in drugih strokovnjakov) je bila neredko razlog za njihovo nezainteresiranost in nepripravljenost za razprave in replike. Poleg tega je prihajalo tudi do poročanja o nekaterih spoznanjih aplikativnih raziskav, ki so jih naročile oborožene sile (npr. razvoj semena žitaric, ki naj bi uspevale na višjih nadmorskih višinah, itd.). Samo v sedanjem srednjeročnem obdobju je npr. za potrebe OS izvajalo 242 civilnih raziskovalnih organizacij 1800 raziskovalnih in razvojnih programov.

4. Sedanje čustveno napeto in sploh neugodno družbeno-politično vzdušje v Jugoslaviji je po svoje odmevalo tudi na tem posvetovanju. Konkretno se je to izrazilo v – milo rečeno – nekorektnem in grobem repliciranju dveh razpravljalcev na stališča oziroma predstavitev modela razvoja raziskovalnega kadra v Sloveniji za področje obrambne dejavnosti. Eden izmed njih je dejal, da pomeni ta slovenski model »razbijanje enotnosti Jugoslavije«. To navajamo predvsem zato, da opozorimo na dejstvo, da

ima obrambna dejavnost Jugoslavije, pa tudi drugih sodobnih držav, immanentne mednarodne razsežnosti, in obratno (mednarodne okoliščine in procesi determinirajo obrambno dejavnost držav). Zato je komparativno proučevanje te dejavnosti na globalni ravni eden od temeljnih pogojev za konkretno reševanje zadev in problemov v zvezi s to dejavnostjo držav, ki imajo globalni pomen (vojaški izdatki in oboroževanje, usmerjanje razvoja družbe v smislu vojaških prioritet, militarizacije idr.).

Naj svoj osebni pogled na vsebino in potek posvetovanja Znanstvena dejavnost in obramba sklenem s temile ugotovitvami:

1. Prispevek in koristnost posvetovanja vidim že v tem, da je bilo v omenjeni sestavi sploh izvedeno.

2. Predstavljena so bila različna stališča do znanstveno-raziskovalne dejavnosti v službi obrambnih priprav, izoblikovana v posameznih delih Jugoslavije; do izraza so prišle konkretne sugestije in predlogi za preseganje neustreznega stanja na tem področju. Morda velja opozoriti na predloge republiškega sekretariata za LO iz Srbije, za takojšnje multidisciplinarno raziskovanje naslednjih tematskih sklopov znotraj družboslovja:

- obstoječa organizacija obrambne dejavnosti v Jugoslaviji z vidika učinkovitosti;

- vpliv neenotnosti v politični strukturi (državni aparat, partija) na obrambno sposobnost Jugoslavije;

- nemotiviranost mladine za služenje vojaškega roka;

- vpliv dogajanj na Kosovu na obrambno sposobnost Jugoslavije;

- gospodarsko stanje v Jugoslaviji z vidika minimalnih sredstev, ki naj se v sedanjih razmerah dajejo za obrambno dejavnost in glede na določitev prioritet vlaganj v to dejavnost itd.

3. Odprla so se številna, doslej javno manj obdelana vprašanja raziskovanja obrambne dejavnosti v Jugoslaviji v okviru različnih civilnih ved, objavljanja rezultatov tovrstnega raziskovanja, strategije znanstvene dejavnosti v Jugoslaviji, vprašanja zaščite informacijskih sistemov na tem področju itd.

4. Morda je simptomatično, da je visok predstavnik vojaške organizacije v svojem razmišljanju o obrambi kot immanentnem delu vseh človekovih dejavnosti izrekel tudi misel, da je varnost *danes planetarni pro-*

blem in da je kot taka najprej gospodarsko-razvojni, politični, znanstveno-tehnološki, ekološki in šele nato vojaški problem. Iz tega je izpeljal sklep, da je temelj t. i. integralne varnosti Jugoslavije in današnjega sveta razvoj. Čeprav je to dejstvo mnogim v svetu že

zelo dolgo znano (nanj je med drugim opozoril tudi nekdanji civilni šef ameriških oboroženih sil Robert Mac Namara, in sicer v drugi polovici 60. let), pa je v vojaškem razmišljanju o problemu t. i. integralne varnosti pri nas še vedno aktualno in napredno.